

RÉTI JÓZSEF 100

**(Ploiești, Románia, 1925. július 8. – Budapest, 1973. november 5.) opera-
és oratóriuménekes, zeneakadémiai tanár, a bel canto éneklés kiváló
képviselője.**

I.

ÓKOVÁCS SZILVESZTER RÉTI JÓZSEF MÉLTATÁSA^[1]

Dr. Ókovács Szilveszter^[2]

Mai autóba már nem szerelnek CD-lejátszót, a magnókazetta bedarálva végezte, a bakelitlemez úri luxusként kacsint vissza, de régi jelentőségét már meg sem közelítheti. Mi marad akkor nekünk, a mostani önmagunknak és az

utánunk jövő generációknak? Egy USB-port és a beledugott pendrive? Egyáltalán ez 13 magyarul van? Nincs, de ez sem marad. Ami marad és a hanghordozó-történelem végállomása lesz, az a felhő-alapú streaming. Miért is ezzel kezdem?

Azért, mert 1925-ben, a gramofon-korszak csúcsidejében született egy magyar fiú Romániában, ráadásul a román Romániában, közelebbről az olajiparáról is híres Ploieștiben. Akkor Riedl Józsefnek hívták, ma, 98 esztendővel később a világ bármely pontjáról hallható viszont a hangja, ha a nagy platformok bármelyikének oldalán beütjük Réti József nevét. Ma reggel 19 korongról szólt azonnal felismerhető, kissé zárt, egyedi felszínű, felfele korlátlan tenorja. Mi ez, ha nem az emberi-művészi léptékű örökkévalóság, az énekes kimondott vagy kimondatlan célja azon túl, hogy a terem közönségét is elbűvölhesse?

De vissza az életrajzhoz. A kisfiú Jóska olajmérnök édesapja akkor Romániában teljesített szolgálatot, a család 1939-ben települt vissza Magyarországra. Réti kezdetben zeneszerzést tanult, mesterei Lisznyay Szabó Gábor és Faragó György voltak. Később a Liszt Ferenc kórus tagja lett. Elmondása szerint a pécsi IX. szimfónia koncert hozta meg életében a döntő fordulatot, ekkor határozta el, hogy énekes lesz. 1949-től a Honvéd Együttes, 1953-tól a SZOT Együttes énekkarának tagja. Az Operához 1953-ban került, előbb ösztöndíjasként, majd 1973-as haláláig magánénekesként.

Réti József
(opera.hu)

Réti pályafutása három egyenrangú területre oszlik: éppoly jelentős volt opera-, mint pódiuménekesként (oratórium, dal), valamint 1964-től zeneakadémiai tanárként. Az Operában a Bohémélet Parpignoljaként debütált, Tóth Aladár óvó felügyelete mellett kezdetben kisebb feladatokon edzette – ezek közül nem egyet örömmel tartott meg haláláig. 1956 után hamar felfedezték benne a rég keresett Mozart-, és bel canto tenort, Rösler Endre utódját. Sorra kapta a testhezálló feladatokat: A sevillai borbély Almaviva grófját, a Don Pasquale Ernestóját.

Réti József Almaviva grófként (Rossini: A sevillai borbély)
(papageno.hu)

Az Ory grófja címszerepében
(operavilag.net)

A „nagy kiugrásra” 1961-ben került sor: ekkor brillírozott először az Ory grófja címszerepében, melyet további jeles alakítások követtek: a Così fan tutte Ferrandója, a Don Giovanni Don Ottaviója, a

Manon Lescaut Des Grieuxje, a Titkos házasság Paolinója, a Wozzeck Kapitánya, a Szöktetés a szerájból Belmontéja, a Szerelmi bájjal Nemorinója, a Márta Lyonelja, a Bohémélet Rodolfója, a Hamupipőke Ramirója, a Lammermoori Lucia Edgardója, a Három a kislány Schubertje, A denevér Eisensteinje, a Rodelinda Grimwaldja és nagy kedvence, A nürnbergi mesterdalnokok Dávidja.

1953. október 10-én lépett először az Operaház színpadára azzal a kétmondatos Parpignollal, és lépett onnan le szinte napra pontosan húsz esztendővel később, 1973. október 26-án, a Don Pasquale nehéz, kényes tenor főszerepének, Ernestónak eléneklése után – de úgy mondanám inkább, hogy 1108 előadás abszolválása után – intézményünk nyilvános adatbázisa, a majdnem 60 ezer előadás minden részletét rögzítő Opera DigiTár összegzése szerint. Elképesztő szám ez, ma ennyit három főszerepes szólista teljesít harminc év alatt, nagyságrendileg elmondható tehát: szinte 100 esztendőt dalolt csak az Opera színházaiban Réti József – két évtized alatt. Mindeközben a gömbölyded Réti nem tartozott a Házy- vagy Melis-típusú, elsőpró énekesszínészek közé, azonban egyszerre különleges és különös 14 hangjával mégis mindent meg tudott oldani. Opera- és hangverseny repertoárja a preklasszikusoktól a kortársakig terjedt, több ős- és magyarországi bemutató részese volt. Ilyesmi időnként elhangzik művészekről, és nincs idő belegondolni laudációk alkalmával, hogy egy Bach-passió tenoráriájának futamai és annak stílusa, hangütése, nyelvezete annyiban különbözik egy kortárs atonális mű megtanulásának és eléneklésének nehézségeitől, mintha a focistának kosaraznia kellene...

Pályafutása nemcsak itthon, de Európában is kibontakozhatott, az 1960-as években a Rádió és a Hungaroton is számos felvételt készített vele. Novemberben lesz 50 éve, hogy mindössze 48 évesen, ereje és művészete teljében elragadta a halál.

A sors iróniája, hogy több évtizeddel halála után került ismét a nemzetközi figyelem kereszttüzebe. Herbert von Karajan nevelt lánya, Monique Montagne fedezte fel az „ismeretlen hangot”, amikor a Bal lábam (My left foot) című ír filmet nézte, amelynek képsorai felett a tenor a Cosí fan tutte gyönyörű áriáját énekelte. Montagne hosszas nyomozás után jutott az ismeretlen magyar művész nyomára, kereste őt, de már csak a művész régóta hantolt sírját mutathatták meg neki.

Emléke szívünkben örökké él, szoktuk mondani igazán kedves és valóban felejthetetlen halottainkról. De én például hároméves voltam Réti József elhunytakor, és vidéki gimnazistaként életemben először az Operaházban csak 1987-ben jártam, amikor a nagy tenorista emlékét belephette a por. És mégsem. Amikor végre újra lehetett, 1991-ben posztumusz örökös taggá választották, ez hatalmas érdem, amikor művészek művészre voksolnak, és még kampányra sem nyílik mód. És itt a mai nap, egy újabb ünnepi mérföldköve a nem-felejtésnek.

19 órányi zene bárhol, bármikor, bármennyiszer meghallgatható Réti Józseffel. Nem kell, nem is szabad és nem is lehet elfelejteni azt, akit érdemesnek talált saját jelenkora a – de szép szóval mondták régebben – megörökítésre. A maradék időt felesleges és a zenét, hangot leírni ab ovo képtelen beszéd helyett most ne Donizettit, hanem már Mozartot hallgassuk Réti Józseffel karöltve, Medveczky Ádám vezényletével. A nem sokkal halála előtt felvett ária lemezeiről a legszebb ária szól most is, mint abban a filmben. Un aura amorosa – a szerelem bűvös ködéről mesél, nem a feledésről. Isten éltesse odaát is Réti Józsefet!

(Ez laudáció már olvasható volt a Parlando 2023/3. számában.)

<https://www.youtube.com/watch?v=LzJleahG-Vk> (6:09)

Donizetti: Az ezred lánya - Tonio áriája (9 magas C-vel!!!)

Réti József (Sung in Hungarian), vezényel: Lukács Ervin

<https://www.youtube.com/watch?v=qtv6KxciftQ> (4:32)

W.A. Mozart: Così fan tutte – „Un'aura amorosa” (Ferrando áriája, I. felv.)

Réti József és Budapest Filharmóniai Társaság Zenekara, vezényel: Medveczky Ádám

© 1987 HUNGAROTON RECORDS LTD.

^[1] Elhangzott a [Magyar Örökség 104. díjátadó ünnepségen, 2023. március 25-én az MTA Dísztermében.](#)

^[2] Operaénekes, zenekritikus-publicista, rádiós és televíziós műsorvezető, 2010–2011 között a Duna TV vezérigazgatója, 2011-től a Magyar Állami Operaház kormánybiztosa, majd 2013-tól főigazgatója.

II.

FEUER MÁRIA LÁTOGATÓBAN RÉTI JÓZSEFNÉL¹

Egyik legsokoldalúbb énekesünk. Az operaműfajában éppoly otthonos, mint az oratórium és a dal területén. De nemcsak műfaji sokoldalúság jellemzi, hanem stílusbiztonság is. Aligha akad olyan zenekritikus, aki ne írta volna le róla ezt a jelzőt: kulturált. E jelző kritikai sablon, de elkerülhetetlen, mert igaz. – Hogyan fest mindez a művész szemszögéből?

– A közvéleményben furcsa képzet él az énekesről, akit általában nem tekintenek ugyanolyan gondolkodó lénynek, mint a többi muzsikust, s ha tréfásan mondják is: „te tenorista” – van ennek valami maliciózus akusztikája. Pedig jó néhány ellenpélda akad. Hamarjában Rösler Endre sokoldalú, elmélyült művészetére hivatkoznék. Talán onnan adódik ez a vélemény, hogy egy énekesnek sokat kell foglalkoznia „hangszerével”, azaz önmagával. Ezért nem hasonlítható a többi muzsikushoz, mert több külső tényező befolyásolja kondícióját, diszpozícióját, mint bármely hangszeres művésznek. És sok énekes hajlamos is rá, hogy erre az egy problémakörre szűkítse érdeklődését. Pedig stíluskultúrát csak a párhuzamos művészetektől lehet tanulni. Ha valaki nem ösztönös zseni – ilyen nagyon ritkán akad –, akkor bizony rengeteg zenét kell hallgatnia, jó zenét, jó előadásban, s természetesen nem csak operát. Egy Mozart-ária jó megformálásához például, nem elég a nagy pályatársakat meghallgatni, ugyanannyit, vagy talán még többet tanulok, ha megfigyelem, Klemperer, vagy Bruno Walter hogyan dirigál mondjuk egy Mozart-szimfóniát. Ugyanígy, Verdi stílusát Tosominitől tudom a legjobban „ellesni” és sorolhatnám tovább a zeneirodaimat és a nagy példaképeket Persze, pályatársainktól is sokat tanulhatunk, a Dichterliebét például, a Schumann dalciklus tökéletesen felépített dramaturgiáját Fischer-Dieskau előadásában értettem meg először igazán.

– *Maradjunk egyelőre az operaműfajban. Külföldön a legtöbb énekes egy szerepkörben mozog, nagyjából azonos hősöket formál meg. Réti Józsefrepertoárjába Donizetti éppúgy belefér, mint Verdi, Puccini éppúgy, mint Mozart, Flotow éppúgy, mint Alban Berg. Hogyan lehetséges ez?*

¹ Élet és Irodalom 1968/9. szám

– Az a tény, hogy a mi operaházunk repertoár-színház, tehát a külföldi társulatok javarészeivel ellentétben csak néhány darabot játszik, rákényszerít a sokoldalúságra. De nincsen ebben semmi ördögösség. A jó éneklés alapja a hangmatéria és a jó technika, s ha ehhez a biztos alaphoz stíluskultúra társul, lényegében minden feladatot meg lehet oldani, s természetesen az illető hangfajon belül.

– *A világjáró nagy énekesek az olasz, az orosz, vagy a német iskolákból kerültek ki. Lényegében ez a három énekiskola uralkodik a világon, s mindegyik saját nyelve törvényszerűségein alapul, annak hullámvázát, vagy deklamációját követi. A magyar nyelv lejtése mindegyiktől távol áll, s azt hiszem túlzás lenne nálunk bármiféle énekiskoláról beszélni. Melyikhez csatlakozik hát a magyar énekes, és hogyan próbálja a korszerű énekstílust elsajátítani?*

– Véleményem szerint ma már nincsenek nemzeti iskolák, csak hagyományok és stílusok. A Szovjetunióban a basszusok a legjobbak, nem azért, mintha nem lenne más hangmatériájuk, hanem mert ennek a hagyományai a legerősebbek. Amikor legutóbb kint jártam, hallottam egy ragyogó tenoristát, Vlagyimir Atlantovot, aki a milánói Scalában tanult, mert Olaszországban viszont a tenoristák hagyománya a legelevenebb. Meggyőződésem, hogy a modern énekstílus kizárólag a bel cantón alapul; szép frazeálás, hajlékony formálás, tehát valóban „szép éneklés” szükséges minden operában.

– *Ez a „szép ének” nem megy vajon a drámaiság rovására? Hiszen napjaink előadóművészetének egyik fő törekvése a kifejezés intenzitása, gyakran a szép hang rovására is.*

– Nem hinném, hogy a kettő ellentétben állna. Szép formálás és drámai intenzitás nagyon jól összeegyeztethető. Korunk zenéje, persze kivétel. Talán Britten az egyetlen, aki még az előző kategóriába tartozik. A modern művek interpretálásához két dolog szükséges: kifejező erő és magasság. Amikor Wozzeck-beli szerepemre készültem, sok felvételt meghallgattam, s azt is megfigyelhettem, hogy többen csak körülbelül éneklék a kottát, s ez nem is ellentétes a szerző szándékával. A mi előadásunk teljes hűségre törekedett. A modern zene előadása egyébként valóban egészen más követelmények elé állítja az énekest, s mivel ezekhez hangszépség egyáltalán nem szükséges, sőt gyakran „hangellenesek”, viszont hangszerszerű éneklést rendkívüli muzikalitást és fegyelmet kívánnak, speciális előadógárdájuk alakult ki.

– Az operaénekesek nagy része teátrálisan énekel oratóriumot, a dal műfajától pedig a legtöbben távol állnak, még akkor is, ha zenei kultúrájuk, stílusismeretük egyébként hibátlan. Mi ennek az oka?

– Az egyetlen Verdi Requiem kivételével minden oratórium sokkal nehezebb feladat az operánál. Nehezebb, mert mindaz a tényező hiányzik, ami az operában a kifejezést segíti. Az oratóriumban díszlet, jelmez, maszk, sőt gesztusok nélkül kell egy figurát megeleveníteni, csupán hanggal, énekkel. Más, külön nehézséget jelentenek aztán a barokk művek, hiszen ezeknek hiteles előadási szabályait nem ismerjük. (Mulattat, ha egy kritikában azt olvasom: eza tökéletes Bach-előadás; mulattat még akkor is, ha történetesen engem dicsérnek, ugyan honnan tudnánk, Bach hogyan képzelte?) Amikor a Máté és a János passió evangélistájának szólamát tanultam, sokat gondolkoztam: szenvtelen elbeszélőnek kell-e lennem, vagy a dráma aktív részvevőjének? Végül úgy döntöttem, hogy a pillanatnyi „történésnek” megfelelően alakítom énekesi magatartásomat.

– A daléneklés megint egész más feladat. Az oratóriumnál is nagyobb koncentrációt, elmélyülést és – kénytelen vagyok az elkopott kifejezést használni – művészi alázatot követel. Itt nem számíthat zenekari támaszra az énekes – a zongorakísérő segítségével egymagának kell atmoszférát teremtenie. Ám amiben tökéletesen különbözik az operától, az éppen miniatűr műfajában rejlik. Három-négy percbe kell sűrítania egy egész érzelmvilágot. Magyarország, sajnos, nem területe a dalkultúrának. A daléneklés magasabbrendű énekeskultúrát kíván, mégsem bizonyos, hogy a dalénekes az operaszínpad nagyobb hangvolument kívánó körülményei között is helyt tud állni. Csak daléneklésből nem lehet megélni, s ha hozzászólt az énekes a teatralitáshoz, nehezen boldogul a cizellált kisműfaj világában.

– *A főiskolai tanításban mennyire érvényesül a daléneklés?*

– Sajnos alig. A főiskola énektanszakát a növendékek és a tanárok nagy része az Operaház előszobájának tekinti, és többnyire hiányzó operai szerepkörökben gondolkodik. Természetesen a tananyag is ehhez alkalmazkodik. Most három növendékem magánszorgalomból tanulja az Évszakok recitativóit, áriáit és együtteseit. A tanításban egyébként abból indulok ki, hogy technikailag mindent el lehet sajátítani, csak előbb a rossz beidegződéseket kell megszüntetni. Ha egy növendék azt mondja, ezt lehetetlen megcsinálni – bemutatom, hogyan kell...

– *Amikor egy kompozícióban nyaktörő magasságok szerepelnek, mindenki arra gondol, ez „Réti szólam”. Mi is a legnagyobb magassága?*

– Cé-cisz állandóan, biztosam kapásból megy, a Carmina Buranában hét, Sarai Tibor oratóriumában diszteszt énekeltem, Haydn Orlandójának rádiófelvételén pedig élt.

– *Beszélgetésünk elején azt mondta, stíluskultúráját más nagy művészek segítségével alakította ki. De mi történik akkor, ha véletlenül olyan karmesterrel kell énekelnie, akinek más a felfogása?*

– Először is megpróbálom objektíven eldönteni, melyikünknek lehet igaza. Ha a karmester elképzelése győz, örömmel alávetem magam. Ha meg vagyok győződve a magam igazáról, akkor a próbákön engedelmeskedem – mindaddig, amíg leállíthat. Ám az előadás pillanatától kezdve a saját művészi meggyőződésemet valósítom meg.

– *És még van, aki azt mondja, „te tenorista”!*

III.

KERÉNYI MÁRIA
RÉTI JÓZSEF²

Az utolsó fotó 1973-ból

² Muzsika, 1973/10.

Eszményi tenor. Fényes matéria, hajlékony formálás és virtuóz könnyedség jellemzi előadását; a figura, amit megjelenít, a gondolat, amit tolmácsol, mindig érzelmek hordozója is. Don Ottaviója csupa líra, Des Grieux-je drámai, Schumann költőjeként szelíd és álmodozó, s mint Bach Evangélistája valóban prófétai. Érzelmessé vagy édessé azonban sohasem válik, ettől szerencsésen megóvja ízlése, fegyelme és bizonyos értelemben hangszíne is; nem kötődik kizárólagos fenntartással egyetlen műfajhoz, egyetlen stíluskorszakhoz sem – Schützről Bergig, a daltól az operáig terjed a műveknek az a tartománya, amelyik „fekszik” neki. Egyéniség: nem őt hasonlítják az elődökhöz, hanem majd hozzá mérik az utódokat.

– Pályája csúcsán áll. Ezek után meglehetősen disszonáns azzal kezdeni a beszélgetést: igaz-e, hogy az Operából hamarosan nyugdíjba akar menni...?

– Jövőre mindenesetre együtt lesz az a 25 évem, amelyet hivatásos énekesként töltöttem el a pályán, s ez egyben a nyugdíj előírt alapja. Lehet, hogy rendhagyónak tűnik az elhatározásom, de az én operai státuszom is egyedi: mióta főiskolai tanár, és úgynevezett „utazó művész” vagyok, szerződésemmel meghatározott számú előadásra szól.

– Nem szoktuk meg, hogy valaki művészete teljében hagyja ott a színpadot, különösen, ha élvonalbeli erőssége egy társulatnak, akire nyugodtan rábízhatják egyik este Petrovics Lysistratét, másik este Belmontét vagy Nemorinót. Magyarazatként tehát nem tudom elfogadni, amit mond; tényként persze kénytelen vagyok ...

– Amikor 35 évesen operaénekesi pályafutásom első kimagaslóan sikeres állomásához érkeztem az Ory grófjával, én is felállítottam a saját mércéimet, vagy ha úgy tetszik, megfogalmaztam szerepálmaimat. A lista akkor így hangzott: klasszikus feladatkörben a Don Juan, romantikusban a Bohémélet és karakterben a Mesterdalnokok – 1967-ben még ez a harmadik is „bejött” ...

– Mindent így megtervez?

– Na nem éppen, van azért olyasmi is, ami szándékomtól függetlenül tör be az életembe, mint például a pedagógiai munka — vagy a gyomorvérzés ...

– Hallottuk, hogy külföldön lett beteg, két vendégfellépése között, és az után az újságokból értesültünk arról is, hogy már jobban van.

– Bécsben, előadás után lettem rosszul, s emiatt kellett lemondanom római koncertjeimet Maticiccsal, majd madridi és riói útjaimat is. Ami pedig a

lapokban megjelent hírt illeti, orvosom is olvasta és azzal jött az ágyamhoz: „Látja, már az újság is írja, hogy jobban van!” – Mire én szondákkal és infúziós csövekkel teletűzdelve buzgón helyeseltem: „Igen, magam is onnan értesültem róla ...”

(Tiszta szívből nevet, gúny és keserűség nélkül. Az operaszínpadon is ilyen: szellemes, derűs, humorral teli, mindig kész a játékra – de úgy, hogy partnere és az együttes a kellő pillanatban biztosan számíthat a kristálytisza belépésre, pontos ritmusban érkező szinkópás válaszára, vagy mesteri eleganciával kolorált végszavaira. A vígoperák Réti Józseffelvalóban jókedvű előadások: az ő kedvesen csibész, szoknyabolond Ory grófja, bumfordi és furfangos memorinója, vállalkozó szellemű Lyonele fűszeres, ízes estek emlékezetes alakítása mind a kollegák, mind a nézők számára. Lehet persze, hogy kedélye természetéből fakad – de a megértő bölcsességet már mindenképpen az emberismeret adja hozzá ...)

– Eredetileg is énekesnek készült?

– Nem, kezdetben zeneszerzést tanultam; olyan kiváló tanáraink voltak, mint Lisznyay Szabó Gábor és Faragó György. Az éneklés csak vonzott, aztán egy pécsi IX. szimfónia (amelyben a Liszt Ferenc kórus tagjaként vettem részt) nagy fordulatot hozott az életembe: növendékei közé fogadott egy kiváló énekmesternő. A pálya akkor nyílt meg a számomra, amikor az Operától ösztöndíjas szerződést kaptam, első színpadi főszerepemet azonban megelőzte oratóriuménekesi debütálásom: 1957. február 3-án a Teremtésben léptem pódiumra. A színházban csak ugyanannak az évnek június havában osztották rám a Sevillai Almaviváját és Ernestót a Don Pasqualéban.

– Ezek szerint meglehetősen sokáig kellett várnia ösztöndíjasként igazi operaházi bemutatkozására.

– Pontosan 4 évig, amiért akkor „átkoztam”, ma pedig áldom Tóth Aladárt. Mert ő csak akkor állított főszerepben a színpadra, mikor kis szerepek tucatjában már megtanított végigmenni rajta! Elmondhatatlanul sokat köszönhetek ennek a páratlan pedagógiai módszernek, amelynek ma, gyakorlati tanításomban magam is követője vagyok.

– Néhány hete látott televíziós műsorában Palló Imre is arra hivatkozott, hogy hangi kondíciójának megőrzését a lassú, kímélő kezdetnek köszönheti, a

főszerepekhez hidat verő epizódszerepeknek. Manapság sokkal merészebben gazdálkodnak a fiatal tehetségekkel, hamar rájuk osztják a legkritikusabb főszerepeket is; erről hogy vélekedik?

– A türelem híve vagyok, a technikai és művészi érettséget szerintem csak így lehet megszerezni. Nagyon szeretem a pedagógiai munkát, sokszor 8-10 óra erre megy a napomból, de a tanítást az utolsó növendéknél is ugyanazzal a figyelmeztetéssel kezdem: „türelem”, ebben a munkában nem lehet sietni!

Szavainak nemcsak a professzori katedra ad súlyt, hanem az a repertoár is, amelyben 70 oratórium és kantáta, s vagy 14 operai főszerep él! Nemcsak idehaza, külföldön is megbecsült, élvonalbeli zeneművésznek, kitűnő stílusismerettel, fölényes technikával és szárnyaló hanggal rendelkező interpretátornak ismerték meg – s mindenütt a személyes találkozás alapján. Lemezei ugyanis alig vannak, holott dalban, oratóriumban és operában egyaránt bőséges és raktásokban is gazdag anyagot találhatnának az általa énekelt művek listáján a szerkesztők.

– Hiába, be kell látni: ahhoz, hogy valakinek sűrűn jelenjék meg nagylemeze, könnyűzenészeknek kell menni... Eddig mindössze két szólólemezt készítettek velem, kizárólag Mozart áriák szerepelnek rajtuk. Az egyik már megjelent, kritikai fogadtatásáról elég vegyes a kép – idehaza volt olyan recenzens, aki egyenesen fanyalogva írt róla, ugyanakkor a nagy amerikai, angol és nyugatnémet szaklapok valósággal magasztalták. Néhány további felvétel egységesebbé tenné a véleményeket, s én is több oldalamról mutakozhatnék be.

Jogos kívánság, nem azért, mert Réti József érdemes művész, hanem mert legkiválóbb énekeseink egyike. Vajon világszerte hány tenorista van ma, aki daléneklésben versenytársa?

– Schumann Dichterliebe-ciklusát Budapesten mindössze kétszer volt alkalmam előadni – vidéken meg isten tudja hányszor, szinte minden nagyközségben. Ha ott van rá szükség (mert van!), Pesten miért ne volna...? A dalirodalom szinte kimeríthetetlen, a régi és a legújabb korszakokban is számtalan értéket lehet felfedezni és újra felfedezni. Rengeteg dalt tudok, de még mindig beláthatatlan a tanulnivalóm, mert például Britten négy pompás ciklusát (Michelangelo-szonettek, Kürtszerenád, Villanások Rimbaud verseire és Noktürnök) már feldolgoztam ugyan, de Wolf Heine dalai egyelőre csak terveim közt szerepelnek. Brahms pedig, a nagy dalköltő Brahms mindaddig valahogy

csak elsuhant mellettem ... Ugye mekkora adósság? S bevallom, Mahlerrel is csak nemrég ismerkedtem meg: Paul Kletzkynek köszönhetem a Dal a földről és a VIII. Szimfónia élményét – neki pedig ez a koncert volt utolsó fellépéseinek egyike... Még egy hasonlóan megrendítő emlékem fűződik világhírű karmesterhez: Ernest Ansermet engem hívott meg arra a Cantata profanára, amelyet életében először vezényelt – és egyben sajnos utoljára is, mert többre már nem jutott ideje...

Aligha van ma hivatottabb énekese a magyar oratóriumkultúrának, mint Réti József. Éppen az imént említett Cantata profana átszellemült szépsége, mondai ereje és földönjáró fájdalma szinte katartikus zenei esemény az ő műhöz méltó megszólaltatásában. S a János passió biblikus döbbenete, látnoki lebegése és fenséges egyszerűsége, vagy a Missa solemnis, a Krisztus az olajfák hegyén és Kodály Te Deuma, meg a többi remekmű – nem az ő előadásában nyerte-e el egyik legjellegzetesebb, legartisztikusabb, fülünkre és lelküinkre legmélyebben ható hangzást? Érdemes csak éppen ízelítőül átfutni azt a programot, amit legközelebbi külföldi vendégszerepléseink kell énekelnie: Beethoven – Missa solemnis (Nyugat-Berlin), Strauss – Arabella (koncertszerű előadásban, Róma), Liszt – Krisztus az olajfák hegyén (Madrid), Brahms – Rinaldo (Pozsony), Beethoven – IX. Szimfónia (Kelet-Berlin, majd Zágráb), Bach – h-moll mise (Düsseldorf), Kodály – Psalmus (Prága), Mendelssohn – Éliás (Köln), és még folytatódna a sor, ha a beszélgetésünket követő napokban nem kellett volna ismét hetekre kórházba mennie... Holott Rio de Janeiróba úgy várták például két Bohéméletre, hogy a hivatalos sürgönybeli felkérésen kívül a szopránpartner személyesen is felhívta telefonon, annyira fontos volt számára Réti József személyében tudni maga mellett Rudolf alakítóját. Megértjük, hiszen az ő színpadra vagy pódiumra lépése az elmaradhatatlan zenei élmény biztonságával egyenlő. Idehaza is, nemcsak Dél-Amerikában.

IV.
SZÍNPADI SZEREPEK KÉPEKEN³

A Szöktetés a szerájból Belmontéjeként

Renata Scottóval a Bohémélet Rodolphe-jaként

³ <https://operavilag.net/kiemelt/reti-jozsef-emlekere/>

Sólyom-Nagy Sándorral a Rodelindában

Házy Erzsébettel az Ory grófjában

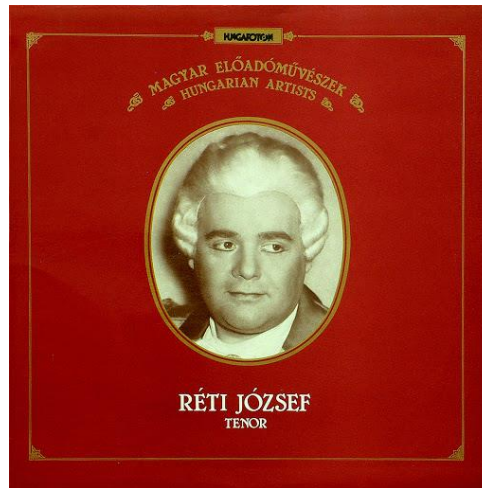

A rózsalovag Olasz énekese jelmezében

[A rózsalovag, I. felvonás: Az olasz énekcs áriája \(2:40\)](#)

Kapitány a Wozzeckben

Werther, III. felvonás: Ossian-dal (2:29)

A rózsalovag, I. felvonás: Az olasz énekes áriája (2:46)

Falstaff, III. felvonás: Fenton áriája (2:13)

Szadko, III. felvonás: Hindu dal (4:01)

Márta, III. felvonás: Lyonel áriája (3:13)

Iphigenia Aulisban, I. felvonás: Achilles áriája (3:03)

Iphigenia Aulisban, III. felvonás: Achilles áriája (1:50)

Bruschino úr, Zsófia és Florville kettőse (4:25)

No. 11 Aria - O servi volate (2:43)

Az elrabolt vödör, Manfredi áriája (3:28)

Mignon, II. felvonás: Wilhelm áriája (2:56)

Manon Lescaut, III. felvonás: Finálé (2:57)

Orlando lovag, II. felvonás: Pasquale dala (3:59)

Az ezred lánya, I. felvonás: Tonio kavatínája (6:08)

Az ezred lánya, II. felvonás: Tonio románca (2:09)

Don Giovanni, I. felvonás: Don Ottavio áriája (4:30)

Az ezred lánya, I. felvonás: Maria és Tonio kettőse (5:02)

A kegyencnő, IV. felvonás: Fernando áriája (3:08)

© 1973 HUNGAROTON RECORDS LTD.